

Tiesioginės užsienio investicijos ir jų apskaitos įmonėje ypatumai

Gediminas Samuolis

Doktorantas
Vilniaus Gedimino technikos universitetas
Saulėtekio al. 11, 2040 Vilnius
Tel.: (370 2) 44 01 82, 36 46 21
El. p.: Gediminass@mail.std.lt

Straipsnyje nagrinėjami tiesioginių užsienio investicijų skaičiavimo įmonėje ypatumai, pateikiama tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje dinamika. Siekiant išvengti „užsienio investicijų“ ir „tiesioginių užsienio investicijų“ supatrinimo, pateikiama užsienio investicijų klasifikacija, atskleidžiama tiesioginių užsienio investicijų svarba šalies ūkiui.

Tyrimo tikslai – išnagrinėti tiesioginių užsienio investicijų įtaką šalies ekonomikai, parodyti skirtumą tarp užsienio investicijų ir tiesioginių užsienio investicijų ir pateikti tiesioginių užsienio investicijų skaičiavimo įmonėje metodą.

Tyrimo metodai – tyrimams taikyta mokslinės literatūros analizė ir sintezė, statistinė ir lyginamoji duomenų analizė.

Atkūrus Nepriklausomybę ir pereinant prie rinkos ekonomikos, šalyje padaugėjo bendrų su užsieniu ir užsienio kapitalo įmonių. Užsienio investicijos nėra savaiminis tikslas, bet būtina priemonė, siekiant skatinti Lietuvos ekonomikos augimą. Užsienio investuotojams diegiant šiuolaikinius vadybos ir marketingo metodus, naudojant tarptautinius kokybės standartus, naujas technologijas, Lietuvos įmonės bus geriau pasirengusios integracijai į ES ir pasaulio rinką, tuo pačiu švelnesnės bus ir Lietuvos ekonominė integracija. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, įgyvendindama numatytus strateginius tikslus, kaip vieną iš pagrindinių veiklos krypčių nurodė būtinumą „ūkinę veiklą reglamentuojančius įstatymus suderinti su Europos Ben-

drijos reikalavimais; prie europietišių teisės normų pirmiausia priderinti įstatymus, reglamentuojančius finansinę tvarką, [...] verslo sutarčių sudarymą ir vykdymo tvarką, [...] ekonominių santykių valstybinį reguliavimą ir užsienio prekybos tvarką“.

Dalis įstatymų, reglamentuojančių finansinę tvarką, glaudžiai susiję su tiesioginėmis užsienio investicijomis, tačiau dauguma dar nėra iki galo suderinti su ES normatyvais. Autoriaus nuomone, pagrindinės tiesioginių užsienio investicijų valdymo srities problemos yra skirtingas užsienio investicijų klasifikavimas, nevienodas tiesioginių užsienio investicijų rodiklio sandaros traktavimas bei išsamios tiesioginių užsienio investicijų apskaitos nebuvimas. Dėl šių

priežasčių gaunami netikslūs užsienio investicijų šalyje duomenys, iš kurių sunku vertinti užsienio kapitalo įtaką šalies ekonomikai.

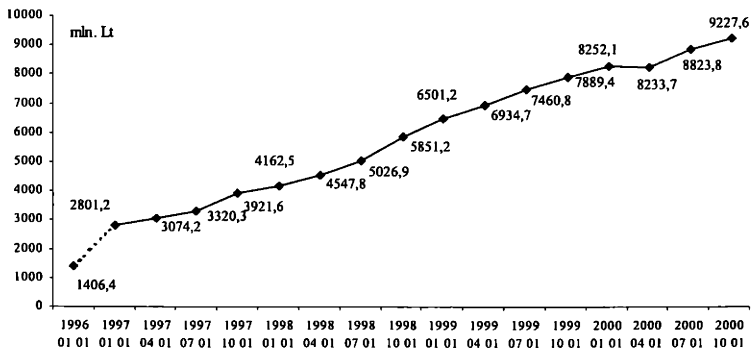
Analizuojant įvairius ekonominius šalies rodiklius, dažnai pasitaiko, kad tiesioginės užsienio investicijos sugretinamos su materialinėmis investicijomis, kurios dažnai vadinamos tiesiog investicijomis. Akivaizdūs šių sąvokų skirtumai matomi sulyginus jų apibrėžimus. Materialinės investicijos – tai investicijos (lėšos), skirtos sukurti, atnaujinti ar įsigyti ilgalaikį materialų turą. Tuo tarpu tiesioginės investicijos yra vieno ūkio subjekto investicijos į kitą ūkio subjektą.

Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2000 m. liepos 1 d. tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą sudarė 8823,8 mln. litų, arba 2205,9 mln. JAV dolerių (1 pav.). Per 1998 m. tiesioginės užsienio

investicijos padidėjo 2338 mln. litų (tokiam investicijų šuoliui nemažą įtaką turėjo „Lietuvos telekomo“ privatizavimas), per 1999 m. tiesioginės užsienio investicijos padidėjo 1750 mln. litų, t. y. daugiau kaip ketvirtadaliu. Kadangi per 2000 metų pirmąjį pusmetį tiesioginės užsienio investicijos padidėjo tik 571,7 mln. litų, galima teigti, kad 2000 m. augimo tempai ne tokie sparčiai kaip 1998 metais ir 1999 metais.

Per pirmąjį 2000 m. pusmetį visų užsienio investicijų tiesioginių užsienio investicijų dalis sumažėjo. Tam įtakos turėjo 2000 m. pirmo ketvirčio pabaigoje pirmą kartą užfiksuoti neigiami tiesioginių užsienio investicijų augimo tempai – per 2000 m. pirmą ketvirtį tiesioginių užsienio investicijų likutis sumažėjo 18,4 mln. litų. Kaip pagrindinę tiesioginių užsienio investicijų sumažėjimo priežastį galima paminėti neigiamas reinvesticijas, kurios sudarė beveik 60 mln. litų, bei tiesioginiams užsienio investuotojams išmokėtus dividendus: jie per pirmą ketvirtį sudarė daugiau kaip 91 mln. litų.

1 pav. Tiesioginių užsienio investicijų dinamika

Tiesioginių užsienio investicijų įtaka

Užsienio kapitalas – vienas iš svarbiausių sėkmingo Lietuvos ekonomikos augimo ir įsilieji- mo į tarptautinę rinką veiksnių. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas į šalies ekon- omiką yra ilgalaikis procesas ir tik sukūrus pa- lankias užsienio kapitalo atėjimo sąlygas gali- ma tikėtis stabilaus užsienio investicijų augimo. Autoriaus nuomone, tiesioginių užsienio inves- ticijų svarbą šalies ūkiui patvirtina toliau išvar- dyti teiginiai:

- Sukuriama naujų darbo vietų. Dažnai užsie- nio kapitalo turinčios įmonės pradėdamos veiklą mažina darbuotojų skaičių, bet vėliau, plečiant veiklą, sukuriamos naujos darbo vie- tos, pagerėja darbo sąlygos.
- Užsienio investuotojai reguliariai investuoja (reinvestuoja) ir skiria daugiau pinigų dar- buotojų kvalifikacijai tobulinti bei formuoti naujus darbo įgūdžius.
- Diegiamos naujos ir pažangios vadybos idė- jos, keičiančios senąsias, giliai išsisknijusias į vietas įmones. Tai būdingiausia toms ūkio veiklos rūšims, kurios tradiciškai laikomos strateginėmis ir nuo senų laikų buvo valsty- bės nuosavybė.
- Lietuvoje jaučiamas kapitalo stygius, todėl už- sienio kapitalo pritraukimas suteikia galimy- bę greičiau pertvarkyti dideles valstybines įmones į privačias. Privati bendrovė beveik visada produktyvesnė nei valstybinė. Dides- nis produktyvumas reiškia, kad įmonė teiks kokybiškesnę produkciją ir įvairesnes paslau- gas, dažnai mažesnėmis kainomis.
- Tiesioginių užsienio investicijų dėka įdiegia- mos modernesnės technologijos, o įmonės verslo sėkmė dažnai apibrėžiama pažangos tempu ir gebėjimu prisitaikyti besikeičian- čioje rinkoje.

- Šiuolaikinėje rinkoje dauguma įmonių verti- namos ne dėl turimų materialinių išteklių ar darbuotojų kvalifikacijos, bet dėl turimų tech- nologijų ir verslo ryšių. Įmonės, kurios turi stiprius tarptautinius ryšius, gali greičiau per- imti naujas technologijas ir įdiegti jas gamy- boje.
- Užsienio investicijos yra svarbios užsienio rinkų plėtrai, nes tarptautinės korporacijos turi gerą verslo kontaktų tinklą daugelyje ša- lių, o tai lemia eksporto didėjimą.
- Užsienio investuotojai kartu su užsienio ka- pitalu perduoda ir verslo ryšius su tarptauti- nėmis finansų institucijomis (bankais, fon- dais ir kt.). Tai investicijas priimančiai šaliai padeda gerinti einamosios sąskaitos balansą ir didina šalies pozicijas tarptautinėse kapi- talo rinkose. Tiesioginių užsienio investicijų įplaukos vėliau padeda valstybei taupyti pi- nigus, nes padidėja šalies galimybės skolintis iš užsienio už mažesnes palūkanas.
- Tiesioginės užsienio investicijos lemia padi- dėjusias mokesčių įplaukas į valstybės įždą.
- Užsienio bendrovės dažniausiai puoselėja skaidraus verslo ir apskaitos tradicijas, yra patikimos mokesčių mokėtojos ir rečiau su- interesuotos neteisėtais korumpuotais ryšiais.
- Tiesioginės užsienio investicijos padidina na- cionalių suverenitetą. Tai patvirtina senas de- mokratijos tradicijas turinčių šalių, kuriose klesti laisvoji rinka, pavyzdys. Tiesioginės už- sienio investicijos teigiamai veikia investici- jas gaunančios šalies saugumą, skatina dides- nį šalies suinteresuotumą išlaikyti suvereni- tetą ir demokratijos stabilumą.
- Kitos šalys, žinodamos, kad šalyje sparčiai didėja tiesioginių užsienio investicijų, drąsiau remia ekonomiškai besivystančios šalies ne- priklausomybę ir narystę tarptautinėse orga- nizacijose. Užsienio investuotojai suintere-

suoti, kad investuojančių šalių vyriausybės užtikrintų šalies, į kurią investuojama, saugumą.

- Šalis, nepritraukianti užsienio kapitalo, rizikuoja likti nepastebėta pasaulinėje rinkoje. Norint sumažinti atotrūkį nuo ekonomiškai išsivysčiusių šalių ir užtikrinti pakankamai aukštus ekonomikos augimo rodiklius, Lietuvai reikia daug didesnio tiesioginių užsienio investicijų augimo tempo nei išsivysčiusiose šalyse.

Užsienio investicijų klasifikacija

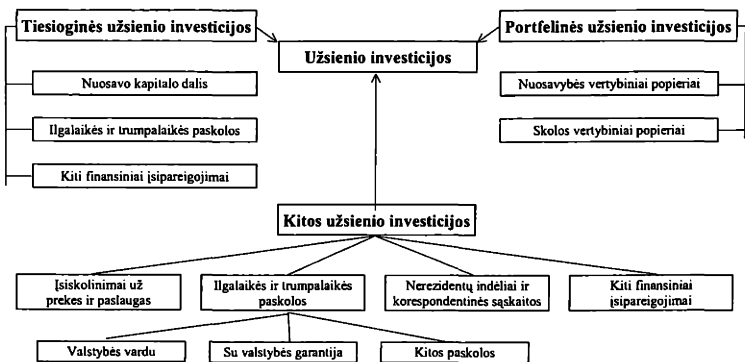
Tiesioginių užsienio investicijų sąvoka Lietuvoje yra santykiškai nauja, palyginti su tradicinėmis valstybės, materialinių ar finansinių investicijų sąvokomis. Todėl dažnai ekonominėje literatūroje ir spaudoje yra sutapatinami „užsienio investicijų“ ir „tiesioginių užsienio investicijų“ rodikliai.

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengtoje „Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos metodikoje“ [4],

kurią rengiant dalyvavo ir autorius, užsienio investicijomis vadinamos užsienio valstybių, tarptautinių organizacijų, užsienio fizinių bei juridinių asmenų investicijos Lietuvos Respublikoje. Kaip matyti iš 2 paveikslu, užsienio investicijas galima suskirstyti į tris stambias dalis – tiesiogines, portfelines ir kitas užsienio investicijas.

Prie tiesioginių užsienio investicijų priskiriamos tokios investicijos, kurių pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės, t. y. užsienio investicijos, kurios suteikia teisę užsienio investuotojui daryti įtaką įmonės valdymui. Pagal EBPO [3] rekomendacijas 10 ir daugiau procentų paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių yra laikoma žemutinė riba, nuo kurios tiesioginis užsienio investuotojas turi galimybę dalyvauti valdant tiesioginio investavimo įmonę.

Užsienio investicija, sudaranti mažiau kaip 10 procentų įmonės įstatinio kapitalo, yra laikoma portfeline investicija. Lietuvos bankas Mokėjimų balanso paaiškinimuose tokias investicijas vadina investicijų portfeliu, tačiau, auto-

2 pav. Užsienio investicijų klasifikacija

riaus nuomone, siekiant išvengti dviprasmybių su investicinių bendrovių vartojama investicijų portfelio sąvoka, tikslinga vartoti portfelinių investicijų sąvoką.

Pagal TVF nurodymus [1], kitomis užsienio investicijomis laikomi visi finansiniai ryšiai su užsieniu, kurie nepatenka į pirmas dvi dalis. Tai gali būti ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos, taip pat paskolos, gautos valstybės vardu ir su valstybės garantija, prekybinės skolos, užsienio juridinių ir fizinių asmenų indėliai bankuose ir kiti panašūs finansiniai įsipareigojimai.

Tiesioginio užsienio investavimo įmonių tipai

Tiesioginių užsienio investicijų apskaita įmonėje organizuojama skirtingai – atsižvelgiant į tiesioginio užsienio investuotojo turimą įmonės įstatinio kapitalo dalį. Pagal tiesioginio užsienio investuotojo turimas balsavimo teisės dalis įmonėje skiriami keturi tiesioginio užsienio investavimo įmonių tipai [4]:

1. Užsienio kapitalo įmonė – pagal Lietuvos Respublikos įmonių įstatymus veikiantis ūkinis vienetas, kurio kapitalas yra užsienio kilmės.

2. Dukterinė įmonė. X įmonė yra N įmonės dukterinė įmonė, jeigu:

- N įmonė turi teisę paskirti didžiąją dalį X įmonės valdymo ar priežiūros organų narių, arba
- N įmonei priklauso daugiau negu 50 proc. paprastųjų akcijų arba balsų X įmonėje, arba
- X įmonė yra dukterinė įmonė kitos Y įmonės, kuri yra N įmonės dukterinė įmonė. Kadangi konsoliduotos finansinės ataskaitos nėra reglamentuotos įstatymu, 3 punktą dabartinėje tiesioginių užsienio investicijų apskaitoje nėra taikomas.

3. Partnerinė (asocijuotoji) įmonė. X įmonė yra N įmonės partnerinė įmonė, jeigu N įmo-

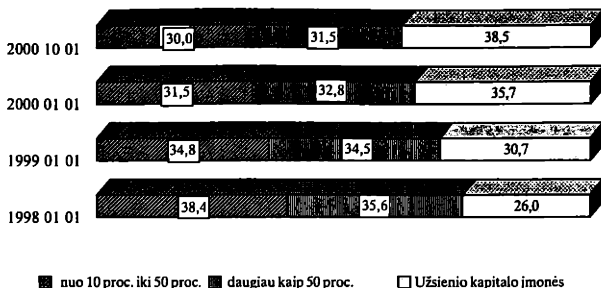
nei kartu su jos dukterinėmis įmonėmis priklauso nuo 10 iki 50 procentų paprastųjų akcijų arba balsų X įmonėje.

4. Užsienio įmonės filialas – tai užsienio įmonės padalinys Lietuvoje, kuris gali verstis ūkine-komercine veikla.

Vadinasi, prie įmonių, turinčių tiesioginių užsienio investicijų, priskiriamos užsienio kapitalo įmonės bei užsienio įmonių filialai (užsienio investuotojui priklauso 100 proc. balsų), dukterinės bendrovės (užsienio investuotojui priklauso daugiau kaip 50 proc. balsų) ir partnerinės įmonės (užsienio investuotojui priklauso nuo 10 iki 50 proc. balsų). Pirmuoju ir antruoju atveju į tiesioginių užsienio investicijų rodiklį įmonėje įtraukiamas visas įmonės (filialo) nuosavas kapitalas, o dukterinių ir partnerinių įmonių – priklausomai nuo užsienio investuotojo turimos įstatinio kapitalo dalies.

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis, 2000 m. antrojo ketvirčio pradžioje Lietuvoje daugiausiai buvo užsienio kapitalo įmonių (3 pav.). Iki 1998 m. sausio 1 d. daugiausiai buvo įmonių, kuriose užsienio investuotojų dalis sudarė nuo 10 iki 50 proc. įmonės įstatinio kapitalo. Per 1999 m. nemaža dalis partnerinių įmonių išpirko užsienio investuotojų dalis ir tapo grynai Lietuvos kapitalo įmonėmis, be to, padaugėjo užsienio įmonių filialinių įmonių ir 2000 m. pradžioje jos sudarė 35,7 proc. visų įmonių, turinčių tiesioginių užsienio investicijų [6].

Kaip matyti iš 3 paveikslu, kasmet 4–5 proc. padaugėja užsienio kapitalo įmonių. 1998 m. sausio 1 d. užsienio kapitalo įmonės sudarė 26,0 proc. visų įmonių, turinčių tiesioginių užsienio investicijų, o 2000 m. spalio 1 d. jos sudarė 38,7 procentus. Statistikos departamento pateiktas paskirstymas, autoriaus nuomone, nėra tikslus. Pagal Tiesioginių užsienio investici-

3 pav. Įmonių pasiskirstymas pagal užsienio kapitalo dalį (proc.)

jų apskaitos metodiką [4] mažesnė kaip 10 proc. investicijų dalis priskiriama portfelinėms investicijoms, kurios nesuteikia teisės investuotojui daryti įtakos valdant įmonę. Taigi, jei Lietuvos juridiniams ar fiziniams asmenims priklauso iki 10 proc. įmonės balsų, jie taip pat negali daryti įtakos valdant įmonę. Todėl tikslinga prie užsienio kapitalo įmonių priskirti tas tiesioginio investavimo įmones, kurių užsienio kapitalo dalis sudaro nuo 90 iki 100 proc. balsų. Įvedus autoriaus siūlomą pakeitimą, užsienio kapitalo įmonių dar labiau padaugėtų. Toks įmonių pasiskirstymo koregavimas leistų tiksliau įvertinti į pasirinktą rinką investuoto vietos ir užsienio investuotojų kapitalo santykį.

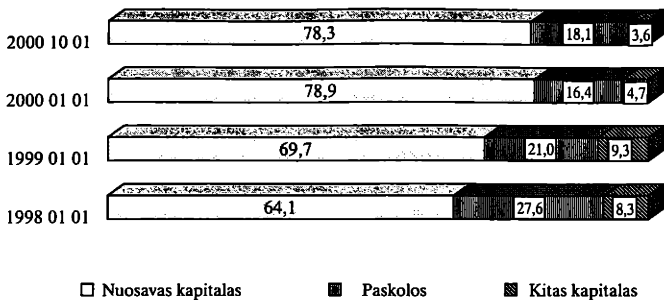
Tiesioginių užsienio investicijų apskaičiavimas įmonėje

Pritraukti tiesiogines užsienio investicijas yra ne galutinis tikslas, o tik priemonė, reikalinga sėkmingam Lietuvos ekonomikos augimui ir įsilieti į pasaulinę rinką. Statistikos departamentas tiesiogines užsienio investicijas pradėjo apskaityti nuo 1996 m., o nuo 1997 m. bendradarbiaujant su Lietuvos banku gauta informacija naudojama sudarant šalies mokėjimų ir tarptau-

tinų investicijų balansus. Nors tiesioginės užsienio investicijos ateina į šalį jau ne pirmus metus, tačiau dar yra jų apskaitos organizavimo netikslumų.

Tiesioginė užsienio investicija apima ne tik pirminį sandorį, dėl kurio atsiranda užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės santykiai, bet ir visi tolesni sandoriai tarp investavimo įmonės ir investuotojo bei tarp jų dukterinių, partnerinių įmonių ir filialų. Taigi tiesiogines užsienio investicijas sudaro:

- tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti įmonės nuosavo kapitalo dalis (atsižvelgiant į turimą balsavimo teisę, t.y. į turimą įmonės įstatinio kapitalo dalį);
- reinvesticijos – tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti, bet dividendais nepaskirstyta, o likusi įmonėje, pelno dalis (taip pat nuo turimų balsų pagal įstatinio kapitalo dalį);
- tiesioginio užsienio investuotojo investavimo įmonei suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos. Paskolos, gautos Lietuvos valstybės vardu ir paimtos su Vyriausybės garantija, nėra tiesioginės užsienio investicijos;
- kitas įmonės kapitalas – tai tiesioginio užsienio investuotojo ir investavimo įmonės pre-

4 pav. Tiesioginių užsienio investicijų struktūra (proc.)

kybos skolos, apskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, privilegijuotosios akcijos, nesuteikiančios teisių į turtą likviduojant įmonę, palūkanos už paskolas ir t. t.

Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje pagrindą sudaro užsienio investuotojams tenkanti įmonių nuosavo kapitalo dalis (4 pav.).

Kaip matyti iš 4 paveikslėlio, 1998 m. sausio 1 d. tiesioginių užsienio investuotojų nuosavas kapitalas sudarė 64,1 proc. visų tiesioginių užsienio investicijų, o 2000 m. liepos 1 d. padidėjo iki 76,9 procentų. Tuo tarpu tiesioginių užsienio investicijų paskolų dalis sumažėjo atitinkamai nuo 27,6 proc. iki 19,4 procento.

Kadangi tiesioginė užsienio investicija apima visus tarp tiesioginio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės sandorius, apskaičiuojant šį rodiklį iš investuotos sumos atimamos įmonės priešpriešinės investicijos, t. y. įmonės finansiniai reikalavimai užsienio investuotojui. Tiesioginių užsienio investicijų skaičiavimo modelis:

$$TUI = NK + SK + KK - PI; \quad (1)$$

TUI – tiesioginė užsienio investicija;
 NK – įmonės nuosavo kapitalo dalis, tenkanti tiesioginiam užsienio investuotojui;

SK – tiesioginio užsienio investuotojo ar su juo susijusių įmonių suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos;

FI – kiti finansiniai įsipareigojimai tiesioginiam užsienio investuotojui (prekybinės skolos, apskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, ir kt.);

PI – įmonės, į kurią investuota, priešpriešinės investicijos, t. y. finansiniai reikalavimai tiesioginiam užsienio investuotojui.

Įmonės nuosavas kapitalas, tenkantis tiesioginiam užsienio investuotojui (NK), apskaičiuojamas atsižvelgiant į tiesioginio investuotojo turimą įstatinio kapitalo dalį. Jei analizuojama įmonė yra 100 proc. užsienio kapitalo, imamas visas nuosavas kapitalas. Jei tiesioginiam užsienio investuotojui priklauso nuo 10 proc. iki 100 proc. įmonės balsų, šiame modelyje imama tik ta nuosavo kapitalo dalis, kuri tenka užsienio investuotojui.

Įmonės skolų (SK) ir kitų finansinių įsipareigojimų (FI) dydis nustatomas atsižvelgiant į buhalterinėse sąskaitose nurodomus duomenis. Čia reikalinga išsami įmonės kreditorių analizė, kadangi dalis paskolų ar prekybinių skolų gali būti ne iš tiesioginio investuotojo, bet iš jo dukterinių įmonių. Kaip pavyzdį galima pami-

nėti UAB „Statoil Lietuva“ – korporacijos „Statoil“ padalinį Lietuvoje. Korporacijos centrinė būstinė yra Norvegijoje, o UAB „Statoil Lietuva“ turi gavusi paskolų iš korporacijos dukterinių įmonių Belgijoje ir Švedijoje. Šios paskolos taip pat priskiriamos tiesioginiam užsienio investuotojui.

Apskaitant tiesiogines užsienio investicijas įmonėje iš gautos sumos minusuojami visi tiesioginio investavimo įmonės finansiniai reikalavimai tiesioginiam investuotojui, t. y. įmonės priešpriešinės investicijos (PI). Priešpriešinės investicijos skaičiuojamos pagal pateikiamą algoritmą:

$$PI = IK + SK + FR; \quad (2)$$

čia: PI – priešpriešinė investicija;

IK – įmonės turima užsienio investuotojo įstatinio dalis;

SK – įmonės užsienio investuotojui suteiktos paskolos;

FR – kiti įmonės finansiniai reikalavimai užsienio investuotojui.

Skaičiuojant priešpriešines investicijas imama įmonės turima užsienio investuotojo įstatinio kapitalo dalis, nes priešpriešinėmis investicijomis (PI) laikomos tokios investicijos, kurios sudaro iki 10 proc. įmonės nuosavo kapitalo. Jei priešpriešinė investicija viršija 10 proc. nuosavo kapitalo, ji traktuojama kaip įmonės tiesioginė investicija užsienyje (tai atvirkščias tiesioginės užsienio investicijos atvejis).

Konsoliduoto balanso sudarymo įtaka tiesioginių užsienio investicijų rodikliui

Didelės kompanijos, kurių veikia neapsiriboja verslo operacijomis kurioje nors vienoje šalyje, o plečia savo verslą neatsižvelgdamos į valsty-

bių sienas ir atstumus, vadinamos transnacionalinėmis korporacijomis. Tokios veiklos pavyzdys gali būti tam tikro gaminių detalių ar mazgų gamyba vienoje šalyje, gaminių surinkimas kitose, o pardavimas daugelyje kitų pasaulio šalių. Lietuva taip pat integruojasi į tarptautinę rinką ir šalyje atsiranda užsienio įmonių dukterinių įmonių, kurios gamina visame pasaulyje žinomas prekes Lietuvoje. Pavyzdžiui, Klaipėdoje esanti „Philip Morris Products Inc.“ turi savo filialinę gamyklą, kurioje iš atvežto tabako gamina cigaretes Baltijos rinkai. Vilniuje esančios „Coca-Cola“ ir „Pepsi-Cola“ dukterinės įmonės užsiima iš Estijos gautos produkcijos realizavimu. Tokių įmonių yra ir jų dar daugės.

Įvairiose pasaulio šalyse steigiami vis daugiau transnacionalinių korporacijų, plečiasi jų produkcijos ir paslaugų asortimentas. Pasaulinėje rinkoje veikia daug kompanijų, kurios plėtoja savo verslą daugiau kaip 50 pasaulio šalių ir didesnę dalį visų pajamų gauna iš už šalies ribų. Jau minėta „Philip Morris Products Inc.“, įsitvirtinusi Baltijos šalių rinkoje, kaupia lėšas, nes rengiasi statyti filialinę gamyklą Indijoje.

Pagal EBPO rekomendacijas tiesioginių užsienio investicijų apskaita turi apimti tiesiogines užsienio investicijas į visų tipų tiesioginio investavimo įmones. Užsienio kapitalo įmonių, dukterinių ir partnerinių bendrovių bei filialų investicijos į kitas įmones (šalies viduje ir užsienyje) taip pat turi būti įtrauktos į tiesioginių užsienio investicijų apimtį. Tokia sistema EBPO rekomendacijose vadinama **pilnai konsoliduota sistema** [3].

Remiantis 27-uoju tarptautiniu apskaitos standartu „Konsoliduotos finansinės ataskaitos ir investicijų į dukterines įmones apskaita“, turi būti pateikiama įmonių, kurias kontroliuoja įmonė steigėja, grupės suvestinės (konsoliduotos) finansinės ataskaitos. Šiose ataskaitose pa-

teikiama finansinė informacija apie įmonių grupę, kaip bendrą įmonę, neskirstant į konkrečius juridinius vienetus. Verslininkai neretai vietoj vienos didelės įmonės sukuria keletą mažesnių įmonių, turinčių savarankišką juridinį statusą, tačiau ekonomiškai tarpusavyje priklausomų. Kaip pavyzdį Lietuvoje galima paminėti „VP market“ ir su ja susijusias „Vilniaus prekybos“, „Vilniaus prekybos“ mažmena“ bendroves. Toks veiklos suskaidymas gali duoti tam tikros naudos:

- gali būti gauta tam tikra ekonomija mokant mokesčius;
- dėl ribotos atsakomybės sumažėja rizika;
- pasiekiamas didesnis mobilumas perimant naujas kapitalo įdėjimo formas;
- suskaidant produkcijos realizavimo rinkas galima aiškiai nustatyti perspektyviausias veiklos kryptis.

Konsoliduota finansinė atskaitomybė apibrėžiama kaip juridškai ir finansiškai susijusių įmonių grupės bendra ataskaita, kurios tikslas – parodyti bendrą tų įmonių veiklą. Konsoliduota ataskaita parodo ekonominę ir finansinę įmonių grupės būklę, padeda nustatyti jos plėtojimo galimybes.

Investuojančių ir dukterinių įmonių finansinių ataskaitų konsolidavimas yra finansinių ataskaitų pateikimo metodas. Todėl konsolidavimas neturi poveikio motininės ir dukterinės įmonės sąskaitoms. Visais atvejais konsoliduotą finansinę atskaitomybę rengia tik investuojanti įmonė, o ne jos dukterinės įmonės.

Tuo atveju, kai motininė įmonė turi daugiau kaip 50 proc. paprastų balso teisę suteikiančių kitos įmonės akcijų ir kai nėra jokių kitų įrodymų, kad dukterinę įmonę kontroliuoja motininė įmonė, sakoma, jog investavusi įmonė turi kontrolinį akcijų paketą. Įmonė, kurios kontrolinį akcijų paketą yra įsigijusi motininė įmonė,

vardinama dukterine įmone. Abi įmonės, susijusios dukterinės ir motininės įmonės ryšiu, tęsia savo veiklą kaip atskiri ūkiniai subjektai. Dėl to abi įmonės (ir dukterinė, ir motininė) turi atskiras apskaitos sistemas ir rengia atskiras finansines ataskaitas.

Konsoliduotoje finansinėje atskaitomybėje motininė ir dukterinė įmonės traktuojamos kaip vientisas ūkinis vienetas. Todėl motininė įmonė turi rengti du finansinės atskaitomybės kompleksus. Pirmasis – tai tik motininės įmonės (atskiro ūkinio vieneto) finansinė atskaitomybė. Antrasis – bendra motininės ir dukterinės įmonės (dukterinių įmonių) konsoliduota finansinė atskaitomybė. Joje atskiros motininės ir dukterinės įmonės finansinės ataskaitos sujungiamos pasibaigus kiekvienam atskaitiniam laikotarpiui. Šią procedūrą atlieka motininė įmonė. Paprastai konsoliduojama pelno (nuostolio) ataskaita, balansas, pinigų srautų ataskaita.

Sudarant konsoliduotą finansinę atskaitomybę siekiama šių tikslų:

- unifikuoti ataskaitas, palengvinti korporacinių susivienijimų, motininės įmonės ir jos dukterinių įmonių (esančių toje pačioje šalyje ar užsienyje) bendrų ataskaitų sudarymą;
- atlikti tarptautinių korporacijų veiklos lyginamąją analizę;
- apskaičiuoti tiesioginių investicijų į kitas šalis apimtį;
- sudaryti galimybę valstybės institucijoms įvertinti ir, jei reikia, kontroliuoti didelių įmonių grupių veiklą (t. y. monopolinių rinkų kontrolė);
- parodyti esamiems ir potencialiems investuotojams realią įmonės būklę.

Kadangi tarptautinis apskaitos standartas, reglamentuojantis konsoliduotų finansinių ataskaitų sudarymą Lietuvoje nėra įteisintas, nėra juri-

dinio pagrindo iš įmonių reikalauti duomenų apie „konsoliduotas jų tiesiogines užsienio investicijas“. Dėl šios priežasties nėra apskaitomos bendrų su užsienio kapitalu ir užsienio kapitalo įmonių investicijos į kitas įmones, o tai mažina šalies tiesioginių užsienio investicijų poziciją.

Išvados

- Remiantis užsienio investuotojo įtaka įmonės valdymui, užsienio investicijas tikslinga skirstyti į tris dalis – tiesiogines, portfelines ir kitas užsienio investicijas.
- Tiesioginės užsienio investicijos daro didelę įtaką šalies ekonomikai augti. Tiesioginių užsienio investicijų dėka diegiamos modernesnės technologijos, naujos ir progresyvios vadybos idėjos, kuriamos naujos darbo vietos.
- Tiesioginių užsienio investicijų dalies visose užsienio investicijose didėjimas skaitina prielaidą, kad užsienio investuotojai labiau pasi-

tiki Lietuvos rinka ir jos vykdoma ekonomine politika.

- Pagal tiesioginių užsienio investuotojų turimą įmonės nuosavybės teisių dalį tikslinga skirti keturių tipų tiesioginio investavimo įmones – dukterinės, partnerinės (asocijuotos) ir užsienio kapitalo įmonės bei užsienio įmonių filialai. Nuo tiesioginio investavimo įmonės tipo priklauso tiesioginių užsienio investicijų apskaitos organizavimas įmonėje.
- Siekiant organizuoti teisingą tiesioginių užsienio investicijų apskaitą įmonėje, reikėtų taikyti autoriaus pasiūlytą tiesioginių užsienio investicijų skaičiavimo įmonėje metodą.
- Norint turėti išsamią informaciją apie tiesiogines užsienio investicijas šalyje, reikia apskaityti užsienio kapitalo įmonių, dukterinių ir partnerinių bendrovių investicijas į kitas įmones. Siekiant šio tikslo turi būti reglamentuotas konsoliduotų finansinių ataskaitų sudarymas.

LITERATŪRA

1. Balance of Payments Manual. Fifth Edition. Washington: International Monetary Fund, 1993. 430 p.
2. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas // Valstybės žinios, 1999. Nr. 66–2127.
3. OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment. Third Edition. Paris: OECD, 1996. 56 p.
4. Samuolis G., Arėškienė D., Jančaitis A., Vėberis A. Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos metodika. Patvirtinta Statistikos departamento generalinio

direktoriaus 2000 03 27 įsakymu Nr. 31. Vilnius: Statistikos departamentas, 2000. 20 p.

5. Samuolis G. Tiesioginės užsienio investicijos – Lietuvos ūkio integravimosi į pasaulio rinką požymis // Lietuvos ekonomikos apžvalga. 1999, lapkritis. Vilnius: Statistikos departamentas, 1999. P. 61–71.

6. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje, 2000 07 01. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2000. 38 p.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND SPECIFIC FEATURE OF THEIR ACCOUNTING

Gediminas Samuolis

Summary

The article presents the classification of foreign investment and their situation in Lithuania. One of the Lithuanian strategic priorities is the attraction

foreign investment into the Lithuania and thus takes part in the economic development making use of financial resources, modern technologies and ma-

agement experience, creating new working places.

The most importance of foreign investment is foreign direct investment. Author presents the structure of foreign direct investment and their accounting in enterprises. Especial attention author pays to the pro-

blem of consolidated financial statements and accounting for investments in subsidiaries. The production of consolidated financial statements (group accounts) is done on the basis that a group of enterprises is a single accounting entity.

Itiekta 2001 m. vasario mėn.